

РАЗВИТИЕ НА ПОЗНАНИЯТА И ПЕРСПЕКТИВИ НА СЪВРЕМЕННИЯ ЕПИДЕМИО-ЛОГИЧЕН КОНТРОЛ ПРИ ВИРУСЕН ХЕПАТИТ В И ВИРУСЕН ХЕПАТИТ С

К. Терзиева¹, И. Попиванов², В. Дойчева³, Ц. Дойчинова¹ и Д. Шаламанов¹

¹Катедра „Инфекциозни болести, епидемиология, паразитология и тропическа медицина“, МУ – Плевен

²Катедра „Военна медицина“, ВМА – София

³Катедра „Епидемиология“, МУ – София

DEVELOPMENT OF THE KNOWLEDGE AND PROSPECTS OF THE MODERN EPIDEMIOLOGICAL CONTROL OF HEPATITIS B AND HEPATITIS C

K. Terzieva¹, I. Popivanov², V. Doycheva³, Tz. Doychinova¹ and D. Shalamanov¹

¹Department „Infectious Diseases, Epidemiology, Parasitology and Tropical Medicine“, Medical University – Pleven

²Department of Military Medicine, Military Medical Academy – Sofia

³Department of Epidemiology, Medical University – Sofia

Резюме. Разгледан е процесът на натрупване на научни познания за вирусен хепатит В и вирусен хепатит С (ВХВ и ВХС). Направен е сравнителен преглед на здравно-социалното значение и са анализирани някои основни елементи от епидемиологичната характеристика на тези две инфекции. Дадена е прогноза и са обобщени перспективите за превенция на ВХС.

Ключови думи: вирусен хепатит В, вирусен хепатит С, епидемиологични характеристики, превенция, прогноза

Summary. The process of accumulation of scientific knowledge about hepatitis B and hepatitis C was discussed. A comparative review of health-social importance was made and some key elements of the epidemiological characteristic of these two infections were analyzed. A prognosis was made and the prospects for prevention of hepatitis C were summarized.

Key words: viral hepatitis type B, viral hepatitis type C, epidemiological characteristics, prevention, prognosis

ВЪВЕДЕНИЕ

Вирусните хепатити (ВХ) са оставили трайни следи в историята на човечеството и на медицината, в т.ч. и на военната медицина. В различните етапи от развитието на човешкото общество са възниквали различни по произход и по специфика епидемични ситуации от тези заболявания, при които, освен пораженията върху здравето на засегнатите индивиди, сериозно е повлияван здравно-социалният статус на немалки групи от населението.

В средата на второто десетилетие на ХХI век има събран огромен обем от научни познания за отделните инфекции от тази група, резултат от забележителни открития. Натрупан е и значителен практически опит. Медицинските специалисти разполагат с прецизни диагностични методики за отделните типове ВХ и наборът от такива средства е широко внедрен в рутинната практика. Имунопрофилактиката е усъвършенствана и за най-разпространените видове (А и В) имунизациите се утвърдиха като безапелационно перспективни, в т.ч. и за постекспозиционна пре-

венция. Разработени са нови терапевтични подходи с определено обнадеждаващи резултати. На този общ фон се откроява спецификата на кръвнопреносимата подгрупа и конкретно на вирусен хепатит С, където предизвикателствата все още не са малко. В настоящия обзор е направен опит това да бъде представено от гледна точка на епидемиологичната парадигма.

История

Натрупването на научни познания за обособяване на нозологични единици от групата кръвнопреносими инфекции започва от края на XIX век. Първите сведения в тази насока са наблюденията на Люрман за пренасяне на жълтеница посредством медицински манипулации и биопродукт. През 1883 г. той е наблюдавал заболявания с поява на иктер при работници от корабостроителница в Бремен, шест месеца след кампания за ваксиниране против вариола. От общо 1289 ваксинирани, 191 се разболяват, т.е. засегнатите са 15% [14, 20]. Сред други 500 работници в корабостроителницата, на които също е поставена ваксина, но от различна партида, нито един не е развил подобна симптоматика. Тогавашната технология на вариолната ваксинация е включвала вземане на лимфа от ваксинирано лице, добавяне на глицерин и с така получената смес се имунизират други лица. Затова предполагаемата причина е пренасяне на болестта посредством „глицеринирана хуманизирана лимфа“ [13]. След 1909 г., когато за лечението на сифилиса е внедрен салварзанът, са докладвани много епидемични огнища на жълтеница, свързани с многократно използване на иглите за подкожно въвеждане на медикамента. Подобни епидемични взривове са описани и след въвеждането на арсена и бисмута за такива цели [32]. Обясненията на появяващата се няколко месеца след манипулациите жълтеница са свързвани с хепатотоксичност на прилаганите антисифилитични медикаменти.

Като значима научна прозорливост по проблема може да се оцени докладът на

Финдлей и сътр. от 1939 г., в който е описана жълтеница след прилагане на жива ваксина против жълта треска, примесена с човешки серум. Авторът изказва хипотезата, че вирусът на жълтата треска не е отговорен за появата на жълтеницата, а агентът трябва да се търси в човешкия серум, използван за приготвяне на ваксината [10].

През 1942 г. сред личния състав на американската армия е избухнала най-голямата хепатитна епидемия с общ фактор на предаване. Предизвикана е от биопродукт – плазмена ваксина срещу жълта треска. Регистрирани са почти 50 000 военнослужещи с жълтеница, които са били имунизирани в рамките на предишните 2-7 месеца. Причинителят е доказан ретроспективно през 80-те години. Тогава са открити маркери за хепатитен В-вирус в кръвта на 607 активно издирени и тествани ветерани от войната. В проведеното сероепидемиологично проучване са обособени 3 групи: първа – военнослужещи, които през 1942 г. са били хоспитализирани поради тежко протекла жълтеница, втора – имунизирани, но неразвили иктер или прекарвали лека форма без хоспитализиране, и трета – приета за контролна, без инжектирана ваксина, поради излязло разпореждане от началника на медицинската служба да се спре имунизацията. Установени са различни комбинации на HBsAg, HBcAg и антитела към тези 2 антигена, доказващи прекарана в миналото хепатит В-инфекция, съответно: в 97,7% при ветераните от I група, в 77% от II група и в 13% от III група. В една кръвна проба от първата група е открит и маркер за хепатит D-вирус. Процентът на хепатитните маркери в третата група се оценява като кореспондиращ с аналогичния показател за гражданската част от американската популация по това време, без внедрени медицински изделия за еднократна употреба. Като се имат предвид леко протеклите и вероятно нерегистрирани форми, предполагаемите заразени са около 330 000 военнослужещи [30, 32]. Подобни обстоятелства са предизвикали и епидемията от жълтеница в Центъра по венерология на американската армия във военната болница

в Холивуд, започнала през 1942 г. Заразени са се оказали войници, при които е провеждана арсенотерапия против сифилис. Схемата е включвала 10 инжекции за 10 седмици, 1-месечна пауза и при необходимост – нови следващи серии от по 10 инжектирания. В началото заразените са били 2% от подложените на инжекционната терапия, а в средата на 1943 г. всеки втори инжектиран войник е развивал жълтеница [23].

Израз на научна прозорливост се оказват и разсъжденията на Бийсън в доклад от 1943 г., в който разглежда 7 случая на жълтеница, появили се от 1 до 4 месеца след преливане на кръв и кръвна плазма. Авторът прави изводите: 1. Рискът се увеличава пропорционално на броя на донорите, от които е получена кръвта или плазмата. 2. Жълтеницата се причинява от вирус, който присъства в телесните течности на донора и се проявява след дълъг инкубационен период [4].

Натрупаните клинични и епидемиологични наблюдения дават основание към края на 40-те години на XX век да се предположи съществуването на два вида жълтеница – едната с по-кратък инкубационен период, доброкачествено протичане и ентерален път на предаване на причинителя и втора – с дълъг инкубационен период, тежко протичане и парентерален път. През 1947 г. Маккалум потвърждава тезата с експерименти при доброволци и предлага да се използват термините „хепатит А” и „хепатит В” [18]. За втората форма повече от две десетилетия е господствал постулатът на Паул, че хепатит В представлява „изкуствена болест, създадена от човека” (Man Made Disease). В приетата от СЗО през 1964 г. терминология двете форми са с названия „инфекциозен хепатит” и „серумен хепатит”.

Съвременният период в изучаването на кръвнопреносимите биопатогени, характеризира се със забележителни изследвания и открития, може конкретно да се отнесе към 1965 г., когато Блумберг, Алтер и Висниш правят революция с откриването на австралийския антиген (AuAg) в кръвта на абориген [5]. В началото AuAg не е бил свързан

с ВХВ. Изследванията на научните колективи на Кругман (1967) [17], Принс (1968) [25] и на Окоши и Мураками (1968) [24], включително и върху проучвания при доброволци (Кругман), изясняват тази връзка. През 1970 г. Дейн, Камеран и Бригс визуализират хепатитния В-вирус [7]. През 1969 г. на AuAg е дадено наименованието „хепатитен В повърхностен антиген” (HBsAg). През следващите години са открити: 1971 – коровият „с”-антиген и антитяло спрямо него [3]; 1972 – разтворимият „е”-антиген и антитяло срещу него [22]; 1973 – ДНК полимеразата и геномът на ВХВ [15, 28]; 1979 – осъществена е пълна нуклеотидна секвенция на генома на този вирус [11]; 1981-1982: проследен е репликационният цикъл на вируса [33]. Етиологичната роля на HBV за поява на хепатоцелуларния карцином е доказана през 1975 г. Съпътстващият вирус D (наричан „делта-агент”) е открит и описан от италианския учен Ризето през 1977 г. [27].

Началото на разработването на въпросите по имунопрофилактиката на ВХВ е поставено от Кругман и кол. през 1971 г. През 1975 г. са произведени плазмените ваксини (ваксини първа генерация). През 1987 г. е създадена първата рекомбинантна хепатит В-ваксина от *Saccharomyces cerevisiae*, с която започна ерата на рекомбинантните ваксини (втора генерация).

Научната информация за вирусен хепатит С е сравнително отскоро. В кратък период (от 1989 г. до настоящия момент) са постигнати множество фундаментални резултати. Предположенията за този тип инфекция възникват през 1974 г., когато Принс докладва за 36 случая (71%) от общо 51 възникнали посттрансфузионни хепатита сред пациенти от сърдечно-съдова хирургия, при които не са открити данни за антигени или антитела спрямо хепатитен В-вирус [26]. През 1975 г. Фейнстон изказва подобно становище за съществуването на нов тип вирусен хепатит от наблюденията върху 22-ма пациенти, развили хепатит също след направено кръвопреливане [9]. Посочените инциденти мотивират изследователите по епидемиологични съобра-

жения да предложат обособяване на една нова група заболявания с наименование „нито А-, нито В-хепатит“, преди да е станал известен причинителят. Откриването и идентифицирането на вируса е важна стъпка в цялостния контрол на групата ВХ. Постигнато е от Куи Лим Чоо през 1989 г., след 6 години интензивни изследвания. Списание „Сайънс“ публикува едновременно два доклада – един за вирусния геном на причинителя на „нон-А нон-В хепатит“ от К. Л. Чоо [6] и втори – за антитела към новия вирус с водещ изследовател Джордж Куо [18]. През 1999 г. вирусът е класифициран като *Hepacivirus* от сем. *Flaviviridae*. През 2003 г. са идентифицирани клетъчните рецептори, отговорни за началото на патогенезата. През 2005 г. вирусът е успешно култивиран *in vitro* от Вакиа [34], което е ключова предпоставка за последващо пълно идентифициране на елементите от структурата на генома. През 2009-2012 г. са открити: а) генът, отговорен за полиморфизма и антивирусния отговор, и б) вътреклетъчните фактори, влияещи върху протичането на инфекцията [12, 29].

В общата хронология на откритията по проблема ВХС специално внимание заслужават тези, свързани с терапията. Началото е поставено през 1991 г. с въвеждане на α -интерферон (след получените дотогава, макар и частични, но окуражаващи резултати при лечение на ВХВ с това средство). Много скоро (още през 1993 г.) става ясно, че отделните генотипове отговарят различно на терапия с α -интерферон. Следващата стъпка е направена през 1997-1998 г.: интерферонът е комбиниран с рибавирин. В началото на XXI век серия от изследвания и клинични проучвания дават тласък за оптимизиране на терапията. Като революционно се възприема идентифицирането на мощния протеазен инхибитор NS3, осъществено от голям международен научен колектив начело с Ламар през 2003 г. [19]. Това постижение, както и откриването на един друг мощен протеазен инхибитор – NS3-4A, през 2006 г. дават старт на съвременната концепция за

ензим-насочена терапия с протеазни инхибитори. Терапевтичните средства от този клас директно повлияват репликацията на вируса и за впечатляващо кратко време понижават нивата на вирусната РНК в плазмата, вкл. и на резистентния генотип 1. Освен че се постига траен вирусологичен отговор, другото важно предимство на тези средства е, че са орално приложими. След 2011 г. инфекционистите и гастроентеролозите въведоха нов стандарт – тройна, високоефективна (до около 90%) комбинация: α -интерферон (вече пегилиран, при което страничните неблагоприятни ефекти са минимизирани) + рибавирин + протеазен инхибитор [8, 29]. След 2014 г. са лицензирани средства от втора генерация протеазни инхибитори. Очакванията са с тези нови медикаменти в следващите години да се премине към терапевтични схеми без интерферон, които са още по-високоефективни и не дават странични ефекти [35].

СЪВРЕМЕННО ЗНАЧЕНИЕ НА ВХС И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ

Кръвнопреносимите ВХ са едни от най-широко проучваните инфекциозни заболявания в нашето съвремие и са обект на изследвания от широк кръг специалисти. За големия интерес има много причини: тежест на протичане, която принципно е силно изразена и обуславя последици от различен характер; продължителен период на възстановяване след прекарано заболяване и произтичащите от това нарушен комфорт на живот и загуба на трудоспособност за дълго време; необходимост от стриктно спазване на строг ограничителен и диетичен режим, като за преобладаващите случаи това се налага пожизнено; реална опасност от късни рецидиви с потенциал за развитие на чернодробна недостатъчност, цироза и хепатоцелуларен карцином (за ВХС – съответно 6%, 20% и 4% от хроничните случаи); потенциал за предизвикване на екстрахепатални увреждания (един от примерите – криоглобулинемия); възможности за коинфекция с причинители на други инфекции, на първо място туберкулоза и СПИН; продължи-

телно/пожизнено заразноносителство при прогресия към хронифициране; склонност към епидемично разпространение, с участието на фактори от средата и трансфер на вирусите по няколко пътя; връзка с медицинското обслужване и опасностите, които се създават от поява на ВБИ – главно рискове за медицинския персонал при изпълнение на инвазивни (кръвни) процедури; рискове за туристи и пребиваващи в други географски региони, доказано ендемични за съответния тип ВХ (при лечебно-диагностични кръвни манипулации, осъществени по спешност); продължително и скъпоструващо лечение, формиращо социална тежест; интердисциплинарен характер на заболяванията, изискващо тясна колаборация и приемственост в лечебната и превантивната дейност на широк кръг медицински специалисти – инфекционисти, епидемиолози, гастроентеролози, вирусолози, стоматолози, общопрактикуващи лекари и някои други категории здравни служители; изпълнение на множество отговорни мерки при въвеждане на противоепидемичен режим в лечебните заведения по повод възникнала епидемична ситуация; уронване имиджа на лечебното заведение при настъпил инцидент с възможни правни проблеми; връзка с дейности от социален характер – медицински експертизи, трудоустрояване и ограничаване на възможностите за работа; поява на психологични проблеми (депресия) при заболелите поради факта, че някои от формите са нелечими; странични ефекти на лекарства и др. Повечето от посочените отрицателни ефекти са свързани и се съчетават в комплексно действие.

Към всичко това може да се добавят и няколко други изцяло епидемиологични мотива:

1. Наличието на скрит период в началото, когато клиничната симптоматика още не е проявена, но вирусите могат да бъдат излъчвани или извеждани при различни манипулации. Продължителността на инкубационните периоди, които са определено по-дълги от тези на останалите инфекциозни заболявания, потенцира този процес. Конкретно при ВХС, времето за сероконверсия е 8-9 седмици след осъществена експозиция.

2. Протичането на значителна част от заболяванията като асимптоматични форми. По този критерий ВХС е водещ в групата – около и над 80% от случаите са на безсимптомни носители.

3. Високата концентрация на вирусите в кръвта, и съответно малкото количество кръв, което е достатъчно за осъществяване на инфекциозен процес след попадане в новия човешки организъм. При ВХВ вирусните копия в 1 ml кръв достигат 10^8 - 10^9 . При ВХС началният пик 10 000 000 копия/ml (10^6) се задържа за около 60 дни, след което нивата спадат до 10^2 - 10^3 , но въпреки това иктерогеният потенциал е значителен. Съществено епидемиологично значение имат и някои условия от реалната действителност в здравните заведения и обществото:

А. Неефективна стерилизация в лекарските практики и лечебните заведения като следствие на обективни (проблеми с апаратура и консумативи) и субективни (недостатъчна квалификация и отговорност на персонала) фактори. Ако медицинската дейност не е извършвана по стандартите за инфекциозна безопасност и са правени компромиси, инцидентите закономерно настъпват.

Б. Нарастване значението на небезопасните инжекционни практики и на рискови манипулации сред определени групи от населението.

През последните 5 десетилетия медицинската наука постигна безспорни, може да се каже фундаментални успехи в борбата с кръвнопреносимите ВХ. Посредством методите на молекулярната биология и чрез внедряване на маркери за антигени и антитела беше модернизирана рутинната диагностика в инфекциозните и гастроентерологичните болнични структури и в лабораториите на центровете за трансфузионна хематология. Разкриха се важни детайли от патогенезата. Сега много точно може да се каже в каква фаза се намира пациентът. В рутинната практика бяха внедрени ваксини срещу ВХВ. При това, рекомбинантната ваксина, изготвена по генноинженерни технологии, е определяна като „еталон“ за биопродукт. Нещо повече – тази ваксина е забележител-

на с факта, че стана първият биопрепарат в историята, който е ефикасен и срещу сериозно онкологично заболяване (хепатоцелуларен карцином). Имунизиранието срещу хепатит В, започнало масово в началото на 90-те години, промени отчетливо заболяемостта в много държави. Тенденциите на прогресивен спад в страни, в които ваксината е включена в имунизационния календар като задължителна, са трайни и прогнозите са благоприятни и обнадеждаващи. Постигнати бяха и сравнително добри резултати в терапията с въвеждането на интерферона. От няколко години е възприет нов фармако-терапевтичен подход и са в процес на внедряване перспективни етиотропни средства срещу ВХС. Клиничните проучвания досега показват много добри резултати, и подобно на хепатит В, за хепатит С в специализираните медицински среди (Епидемиологичен надзор в СЗО, CDC и ECDC; гастроентерологични асоциации) се заговори за възможна елиминация с последваща ерадикация. Постигнати са много положителни резултати в превенцията на риска при кръводаряване. Рутинният контрол в тази област вече не допуска преливане на кръв и прилагане на биопродукти, непроверени за причинителите на В- и С-хепатити. Това допринесе за намаляване интензитета на епидемичния процес при обсъжданите инфекции.

Освен разгледаните дотук страни, при насочен анализ на съвременната ситуация относно кръвнопреносимите ВХ се установяват следните специфични аспекти:

1. Заболяванията ВХВ и ВХС са едни от водещите причини за смъртността в глобален мащаб, дължаща се на късните последици от тези инфекции – хронифициране и преминаване в чернодробна цироза или в хепатоцелуларен карцином, както и за чернодробна трансплантация. Въпреки че не са разпространени равномерно по целия свят и засягат предимно страните в Африка и Източна Азия, тези инфекции са важно предизвикателство за всички региони по света. Статистиката в Европа показва, че пациентите с хепатит С влизат в болница 3 пъти по-често от пациен-

тите с останалите диагнози. Тройно по-висока е и смъртността – между 3‰ и 11‰.

2. В някои случаи, поради значителни колебания в концентрацията на РНК на вирус тип С в кръвта и възможно спадане под откриваеми нива след острата фаза, въпреки прецизността на съвременните молекулярногенетични диагностични методи, диагноза-та ВХС може да се окаже ненадеждна.

3. В момента в човешката популация има огромен активен резервоар на двата кръвнопреносими вируса. Хроничните случаи на ВХВ са около 240 000 000. По данни на СЗО България се причислява към високомеждинната зона от 4-степенната скала със засягане на населението между 5 и 7%. В проучване на Кеворкян и кол. сред населението на София, Пловдив, Варна, Ст. Загора и Плевен през 1999-2000 г. се посочва 3,9% носителство на HBsAg. Такава стойност е потвърдена и десетилетие по-късно сред 865 лица в град Пловдив [16]. Глобалните случаи на ВХС доближават 180 000 000, в Европа са около 9 000 000, а в България около 110 000. Носителите на anti-HCV сред общата популация в посочените в предишното проучване области, по данни на Теохаров, за периода 1999-2000 г. са средно 1,28%, а в София 1,58% (в интервал от 0,9% – възрастова група до 19 г., до 1,91% – възрастова група 50-59 г.). Хепатитният маркер anti-HCV за Пловдив и региона през 1999-2000 г. се открива в 1,13%, а през 2010-2011 г. в 0,7% [2].

4. Ако към това се добавят засилващата се миграция на хора между високо и ниско ендемични страни и недостатъчният епидемиологичен контрол в развиващите се страни, както и явлението наркомания във варианта инжекционно/венозно прилагане, ситуацията в Европа, Северна Америка и Австралия, която сега е подчертано спорадична и в някаква степен под контрол, може да се окаже нестабилна и сложна.

При съпоставяне в най-общ план на значимите постижения за тези две инфекции и разглеждането им във връзка с постановките на епидемиологията за ликвидация и ерадикация, се налагат следните изводи:

1. Срещу ВХВ има достатъчно имуногенна, безопасна, много добре поносима и финансово изгодна ваксина. Може да се разчита на сигурен индивидуален имунитет с дълга продължителност, а при стриктно изпълнение на имунизационните програми – и на надежден колективен имунитет. Като се отчетат и останалите изисквания за успешна ликвидация – антропонозно заболяване с антигенно монолитен причинител, който е без близко родство с други вируси, шансовете за достигане на елиминация с последваща ерадикация реално могат да бъдат преценени като големи и осъществими.

2. Малко повече от четвърт век след започване на масовото приложение на ваксината против ВХВ има забележителни резултати в няколко географски региона. Нашата страна също постигна такива резултати – тенденцията на намаляване на заболяемостта продължава и това е видно от следната съпоставка: през 1992 г. са регистрирани 2268 случая на остър ВХВ, заболяемостта е била 26,70‰; през 2014 г. случаите са 235, което е 3,24‰. Най-значимо е намалението на заболяемостта при децата от 0 до 5 години – над 98%, а при младежите от 15 до 19 г. е около 93% [1].

3. Наред с позитивните обстоятелства, налице са и такива, действащи в обратна посока. Пример е фактът, че не всички страни са включили ваксината в имунизационните си календари за прилагане на новородени. Според СЗО към 2013 г. имунизирани при раждане се прави в 93 държави. Въпреки че в общо 183 страни деца в различни възрасти и младежи до 19 г. се имунизират, обхватът с три дози ваксина общо за света е 82%, като само в някои региони достига 92%. Сред останалата част от населението е много понисък: по данни на CDC в САЩ във високорисковите възрастни групи между 19 и 49 г. ваксиналният обхват е 42%, а в нискорисковите възрастни – 33%. Посочените нива са далеч под необходимия критичен минимум, при който може да се постигне пресушаване резервоара на инфекцията в популацията и трайно прекъсване на епидемичния процес.

Следователно, въпреки огромния напредък на профилактиката при ВХВ, за елиминация и ерадикация все още е рано. Изкореняването на хепатит В принципно е възможно, но постигнато на крайната цел ще отнеме дълго време. Най-оптимистичните прогнози посочват период от няколко десетилетия за натрупване на имунизирани контингенти, осигуряващи необходимото критично ниво на колективен имунитет, гарантиращ ерадикация.

Характеристиките на ВХС са по-сложни и нееднозначни:

1. По отношение на етиологията – вирусът причинител се представя със 7 основни генотипа, включващи 67 постоянни и 20 временни субгенотипа. Генетичните различия между вирусите, паралелно заразили двама души от различни източници на инфекция, могат да са 35%. Освен това имунната система на човека е изправена пред един изключително непостоянен вирус, тъй като полимеразата е много податлива на грешки и в съчетание с бързо протичащата репликация, степента на мутиране достига 10^{-5} нуклеотида при един репликационен цикъл. Така, с изключение на основния генотип, вирус С циркулира в инфектираните индивиди като колекция/рояк от тясно свързани, но различни геноми, наречени „квазивидове“. Високото генетично разнообразие придава важно предимство на вируса, като улесняване на изплъзването от неутрализиращите антитела и от процеса на разпознаване от Т-клетките. Геномните варианти усложняват разработването на ефикасна ваксина срещу всички възможни вирусни варианти.

2. По отношение на преминаването на междувидовата бариера – налице са доказателства от експериментални лабораторни проучвания, че освен хората, от ВХС могат да заболяят и шимпанзета. Въпреки че такива източници на инфекция досега не са наблюдавани и описани, теоретично са потенциално възможни.

3. По отношение на патогенезата – много сериозна е коинфекцията на HCV с други вируси (HIV, HBV).

4. По отношение на терапията – новите комбинации от противовирусни средства и новият вид медикаменти са в практиката само от няколко години и резултатите дават основание за оправдан оптимизъм. Новият терапевтичен подход безспорно ще се отрази благоприятно върху статуса на немалка част от болелите. Високоэффективното лечение ще даде и протиепидемичен ефект, като редуцира броя на източниците на инфекция. Малко вероятно е това да стане едновременно във всички региони на света, с достатъчни темпове и с пълно обхващане на случаите, тъй като не всички страни имат ресурси за бързо въвеждане на радикалната терапия. Следователно на трайно пресушаване на резервоара на инфекцията в човешкото общество само чрез етиологично лечение, независимо че е високоэффективно, епидемиологията в близко бъдеще няма да може да разчита. Данните от досегашната практика категорично показват, че основната мярка за елиминация и ерадикация остава превантивната имунизация. Примерите с вариола, полиомиелит и дифтерия категорично потвърждават това. Глобалните имунизационни програми са с голяма продължителност, напр. противовариолната е приключила успешно след 20 години; за другите две инфекции в момента програмите продължават и се очертава да бъдат още по-дълги. На съвременния етап въпросът за имунопрофилактика на ВХС не е решен и разработките са в съвсем начална фаза.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Последните десетилетия се характеризират с безспорни постижения в изучаването и в борбата с ВХС. Епидемичният процес при тази инфекция се проявява като спорадия, а епидемиите са рядко срещани и с неголям обхват. Независимо от това, значението на заболяването за общественото здраве е съществено поради влиянието на множество биологични и социални фактори от съвременната действителност. ВХС е актуална инфекция и ще представлява предиз-

викателство за вирусолози, епидемиолози, инфекционисти, гастроентеролози, онколози и други медицински специалисти.

Библиография

1. Кожухарова, М. и кол. Остри заразни болести в България през 2014 г. available at: www.ncpid.org/index.php?option=com
2. Теохаров, П. Автореферат: Проучвания върху етиологията на ВХ, разпространението и специфичната профилактика на основните хепатропни вируси и разпространението на други потенциално хепатропни вируси в България. Дисертация за н.с. доктор на науките, НЦЗПБ, София, 2013.
3. Almeida JD, Rubenstein D, Stott EJ. New antigen-antibody system in Australia-antigen-positive hepatitis. *Lancet*, 1971 Dec 4;2(7736):1225-7.
4. Beeson P.B. Jaundice Occurring One to Four Months After Transfusion of Blood or Plasma. Report of Seven Cases. *JAMA*, 1943, 121: 1332-4.
5. Bloomberg B.S., Alter H.J, Visnich S. A new antigen in leukemia sera. *J Am Med Assoc*, 1965; 191: 541-546
6. Choo Q.L. et al. Isolation of a cDNA clone derived from a blood-borne non-A, non-B viral hepatitis genome. *Science*, 1989, 244: 359-362.
7. Dane D.S., Cameron C.H., Briggs M. Virus-like particles in serum of patients with Australia antigen-associated hepatitis. *Lancet*, 1970, I, 695-8.
8. Doris B. Strader, M.D. and Leonard B. Seeff, M.D. A Brief History of the Treatment of Viral Hepatitis C. *Clinical Liver Disease*, 2012, Vol. 1, doi: 10.1002/cld.1
9. Feinstone SM, Kapikian AZ, Purcell RH. Transfusion-associated hepatitis not due to viral hepatitis A or B. *N Engl J Med*, 1975, 292 (15):767-770.
10. Findlay G., MacCallum F.O., Murgarroyd F. Observations bearing on the etiology of infective hepatitis (so-called epidemic catarrhal jaundice). *Trans. Roy. Soc. Trop. Med. Hyg.*, 1939, 32, 575.
11. Galibert F. et al. (October 1979). Nucleotide sequence of the hepatitis B virus genome (subtype ayw) cloned in *E. coli*. *Nature* 1979, 281 (5733): 646-50. doi: 10.1038/281646a0.
12. Heidi Barth. Hepatitis C virus: Is it time to say goodbye yet? Perspectives and challenges for the next decade. *World J Hepatol*. 2015 Apr 18; 7(5): 725-737. doi: 10.4254/wjh.v7.i5.725.
13. Hirsch's Handbook of Geographical and Historical Pathology. London, New Sydenham Society, 1886, vol. 3, 420, 424.
14. Jehn J. Einzelcrusepidemie in wahrscheinlichem Zusammenhang mit vorausgegangener Revaccination. *Deutsche med. Wchnschr.* 11 : 339-340, 354-356, May 1885.
15. Kaplan P.M. et al. DNA polymerase associated with human hepatitis B antigen. *J Virol* 1973, 12:995-1005.
16. Kevorkyan A., Teoharov P., Lernout T. et al. Prevalence of HBV and HCV among outpatients in the Plovdiv region of Bulgaria, 2010-2011. *J Med Virol*, 2015; 87(3): 401-6.
17. Krugman, S., J. P. Giles, and J. Hammond. Infectious hepatitis. Evidence for two distinctive clinical, epidemiological, and immunological types of infection. *JAMA*, 1967, 200:365-373.

18. Kuo G., Choo Q.L. et al. An assay for circulating antibodies to a major etiologic virus of a human non-A, non-B hepatitis. *Science*, 1989, 244: 362-364.
19. Lamarre D. et al. An NS3 protease inhibitor with antiviral effects in human infected with hepatitis C virus. *Nature*, 2003, 426, 186-189. doi:10.1038/nature02099.
20. Lurman A. Eine icterus epidemic. *Berl Klin Wochenschr*. 1885, 22: 20-23.
21. MacCallum F.O. Homologous serum jaundice. *Lancet*, 1947; 2:691.
22. Magnius L.O., Espmark J.A. New specificities in Australian antigen positive sera distinct from the Le Bouvier determinants. *J Immunol.*, 1972, 109, 1017.
23. Martin N.A. The Discovery of Viral Hepatitis: A Military Perspective. *J R Army Med Corps* 2003; 149: 121-124
24. Okochi K., Murakami S. Observations on Australian antigen in Japanese. *Vox Sang*, 1968, 15: 374-85
25. Prince A.M. An Antigen Defected in the Blood During the Incubation Period of Seru Hepatitis. *Proc Natl AcadSci USA*, 1968, 60: 814-21
26. Prince A.M. et al. Long-incubation post-transfusion hepatitis without serological evidence of exposure to hepatitis-B virus. *The Lancet*, 1974, Vol. 304, Issue 7875, 241-246.
27. Rizzetto M. Hepatitis D: thirty years after. *J Hepatol* 2009, 50(5):1043-50. doi: 10.1016/j.jhep.2009.01.004.
28. Robinson W.S. The genome of hepatitis B virus. *Rev Microbiol*. 1977, 31:357-377.
29. Scheel TK, Rice CM. Understanding the hepatitis C virus life cycle paves the way for highly effective therapies. *Nature Medicine*, 19, 837-849(2013)doi:10.1038/nm.3248.
30. Seeff L.B. Yellow Fever Vaccine-Associated Hepatitis Epidemic During World War II: Follow-up More Than 40 Years Later. *Epidemiology in Military and Veteran Populations: Proceedings of the Second Biennial Conference* March 7, 1990.
31. Seeff L.B. et al. A serologic follow-up of the 1942 epidemic of post-vaccination hepatitis in the United States Army. *N Eng J Med*, 1987, 316: 965-970.
32. Stokes, J. H., Ruedemann, R., Jr. et Lemon, W. S. Epidemic Infectious Jaundice and Its Relation to the Therapy of Syphilis. *Arch. Int. Med*. 26: 521-543, November 1920.
33. Summers J., Mason W.S. Replication of the genome of a hepatitis B-like virus by reverse transcription of an RNA intermediate. *Cell (Cambridge, Mass.)* 1982, 29: 403-415.
34. Wakita T. et al. Production of infectious hepatitis C virus in tissue culture from a cloned viral genome. *Nat Med* 2005; 11: 791-96.
35. Webstar D., Klenerman P., Dusheiko GM. Hepatitis C. *Lancet*, 2015; 38: 1124-35. [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)62401-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(14)62401-6)

✉ Адрес за кореспонденция:

Д-р К. Терзиева, Катедра
Инфекциозни болести, епидемиология,
паразитология и тропическа медицина
Медицински университет
ул. „Св. Климент Охридски“ № 1
5800 Плевен
тел.: 064 884 225
e-mail: kali7@abv.bg

ОФЕРТИ ЗА РЕКЛАМНО УЧАСТИЕ В ИЗДАНИЯТА НА ЦМБ:

1. Отпечатване на многоцветна рекламна страница:

- на корица – 720 лв.;
- в книжното тяло – 600 лв.

2. Отпечатване на черно-бяла реклама и/или текст за 1 страница – 150 лв.

3. Разпространение на готова вложка със списание – 1.20 лв./брой.

При отпечатване на повече от една реклама се правят отстъпки по договаряне.

По желание на рекламодателя многоцветните реклами могат да бъдат придружени от безплатно отпечатване на 1 страница текст след съгласуване на съдържанието му с редколегията.

Всеки рекламодател получава книжки от списанието.